

Kaj je direktni in kaj indirektni objekt? Ne vem, ali je dober odgovor, ki ga beremo v slovnici: prepozicionalni objekti so indirektni, objekti v akuzativu pa direktni (290). Tako pojmovanje je preveč formalistično. Odločilna je vloga, ki jo ima v vsakem posameznem primeru objekt v stavku. Objekt v akuzativu je v vsakem primeru direktni objekt. Prav tako je direktni vsak tisti objekt, ki sicer ni v akuzativu, pa ima vlogo akuzativnega objekta: *Kesam se nepremišljene besede* = obžalujem nepremišljeno besedo. *Streigel mi je po življenju* = življenje mi je hotel vzeti. Indirektni objekt bi bil to, kar sicer imenujemo oddaljeni objekt, ta pa je navadno v dativu. V slovnici bi bilo treba pretresti vsa tista poglavja, ki govorijo o objektu (zlasti oddelek o rabi sklonov, ki je slovnici na novo dodan).

Med prilastke štejemo vse tiste besede, ki v stavku pojasnjujejo samostalnike. Taki prilastki so v resnici zelo številni, niso pa edini. Prilastki so namreč tudi tiste besede, ki določajo pridevnike, prislove in zveze, ki imajo pomen prislovnega določila; za to se uporabljajo najrazličnejši prislovi (*precej velik, čisto zadaj, daleč tam za goro* itd.). Ne strinjam se s tem, da bi v zvezi *Peter Klepec* bila prva beseda prilastek, saj rečemo Klepčev Peter in ne Petrov Klepec; tudi velja pravilo, da stoji samostalniški prilastek za svojo odnosnico. Dobro bi bilo dalje, ko bi slovnica kaj spregovorila o samostalniškem prilastku v modernem strokovnem jeziku.

Vse slovnice učijo, da je priredje zveza dveh ali več glavnih stavkov, tako tudi naša (299). Vendar imamo prav tako priredje, če sta prirejena glavni stavek in celo podredje ali pa dve ali več podredij, n. pr. *Če se je kdo približal, zazibal kletko, se je komaj ganila, le oči so se za hip na pol odprle in iz njih se je zabliškalo tisto besno, globoko, neugnano sovraštvo, ki tudi v ječi ni poznalo ne vdanosti ne strahu* (Cankar). Napačno je torej stališče, da v priredju ni mogoč odvisnik, odloča le način povezave med seboj.

Premisliti je treba, ali so odvisniki, ki se začenjajo z relativnimi zamikmi ali z relativnimi prislovi, res različni odvisniki (osebko, predmetni, prislovni) ali pa so čisto navadni prilastkovi stavki. Stavek: *Kdor dela, zasluži plačilo* pove isto kakor: *Vsak, kdor dela, zasluži plačilo*. Prav tako: *Kadar mačke ni doma, miši plešejo* = takrat, kadar ... *Kjer se pripravata dva, tretji dobiček ima* = povsod, kjer ... V stavkih, kakor: *Gorje mu, ki v nesreči biva sam*, je pa objekt izrečno povedan (*mu*) in ni relativni odvisnik nič drugega kakor prilastkov stavek.

Za konec: knjiga bo v določenem krogu sicer dobro opravila svojo nalogo, treba pa bo misliti na to, da v doglednem času vendarle dobimo slovnico, ki se bo občutneje vzdignila nad raven šolske knjige. F. Tomšič

ZGODOVINA SLOVENSKEGA SLOVSTVA I

Vprašanja, ki jih mora reševati presoja nove slovstvene zgodovine¹, niso ne majhna in ne enostavna. Že na prvi mah se nam ob primerjavi z znanimi vidnimi deli drugih narodnih literatur (recimo Bédier-Hazard) postavljajo vprašanja: Ali je nova knjiga na ravni sodobne evropske literarne historiografije? Ali je lahko pred svetom in pred nami merilo oziroma spričevalo naše današnje literarnozgodovinske zmogljivosti in kvalitete? Ali pomeni napredovanje proti prejšnjim slovenskim literarnim zgodovinam?

To in takšno vso možno zahtevnost bude v nas in terjajo že razne zunanje okoliščine. Knjiga je stopila pred domačo in tujo javnost z obetajočo oznako reprezentativne edicije, ki že na zunaj po svoji podobi in opremi spominja na Matičine prvorzredne izdaje (Melik, Kos, Izidor Cankar). Prirejena je z največjo tiskarsko skrbnostjo in je kot še nobena dosedanja literarna zgodovina pri nas bogato opremljena z ilustrativnimi slikovnimi ponazorili, ki mimo literarnozgodovinskega segajo še na umetnostnozgodovinsko področje. Tudi sicer hoče knjiga na standardno mesto: ob njej so se zbrali, ločeno po obdobjih, priznani predmetni strokovnjaki; nastopila je s počastitvijo spo-

¹ Zgodovina slovenskega slovstva I. Do začetkov romantike. Ljubljana 1956. Slovenska Matica, Str. 459. Napisali Alfonz Gspan, Lino Legiša, Milko Matičetov, Boris Merhar, Mirko Rupel in Franc Tomšič.

mina treh velikih univerzitetnih učiteljev, kar naj bi manifestiralo, da v pričujočem skupnem naporu sodelavcev živi generacijska misel učencev Priatelj, Kidriča in Ramovša, ki so si odločilne delovne napotke in smernice pridobili v njihovi šoli med dvema vojnoma. Ker knjiga po vsem tem tako rekoč reprezentira slavistične letnike vse do povojnih, nam je pomenila zadnja leta pomemben obet in je sodila med najbolj pričakovane knjige. Omenim naj še, da v doglednem času (do rodu v naslednjih dvajsetih ali tridesetih letih) ni mogoče računati na podobno in tolikanj širokopotezno zasnovano in organizirano delo. Spričo tega nas razne pomanjkljivosti tembolj bodoče v oči.

Da pa naša presoja ne bo merila mimo avtorjev, se ozrimo, kaj je knjiga hotela biti. Iz kakšne zasnove je nova slovstvena zgodovina izšla in kakšne cilje so avtorji zasledovali, je v Matičinem Glasniku (1955) razložil urednik Lino Legiša, na kratko je povedano tudi v predgovoru: »Prva zamisel je bila, da bi knjiga odprla šoli, študentom, zraven pa tudi drugemu občinstvu.« Prizadevali so si, »naj bo knjiga čimbolj metodična«, in zato so se lotili še »obravnave gospodarskega, družbenega, političnega in kulturnega ozadja našega literarnega razvoja«.

Iz povedanega je razvidno, da je delo zraslo na prvotni praktični osnovi in je skušalo izpolniti pomanjkanje tovrstne knjige v smislu učnega načrta za pouk slovenske slovstvene zgodovine. Pisci pa se niso ne mogli ne hoteli zadovoljiti s samim prevzemom že znanih dognanj, zato so težili na določenih, manj obdelanih mestih v samostojno novo raziskavanje. S tem se je delo razširilo preko prvotnega načrta (»obseg, ki bi bil primeren za šolsko knjigo«), vendar so prireditelji vztrajali pri začetni zasnovi, to je pri »pedagoškem namenu«. Končno hoče knjiga služiti »kot pomagalo profesorju, ki mora imeti pri roki obsežnejše gradivo, kakor pa ga lahko predela v srednji šoli — zraven pa bi prišla prav ne samo širšemu občinstvu, ampak tudi visokošolcem in samemu dijaštvu višjih razredov srednjih šol...« (Navedbe so vzete iz predgovora in iz omenjenega Legiševega članka.)

Upoštevali dvojne konkretne prijemališč: kaj knjiga predstavlja in kaj je hotela biti — se lotevamo pregledavanja, kaj knjiga dejansko je: kako obravnava snovi in kako rešuje kompleksna vprašanja, česa pogrešamo in kaj se nam zdi odveč oziroma pomanjkljivo obdelano.

Zahtevati od knjige, ki je hotela ustreči praktičnemu vidiku, kjer je avtorje vodilo načelo neposredne študijske porabnosti (prim. »metodična« »pedagoškim namenom«), naj bi bila po svoji zasnovi drugačna, bi bil kritični nesmisel. Praktično urejene, »registracijske« publikacije so v literarni znanosti prav tako potrebne kot povsod drugod. Drži, da je knjiga hotela prvenstveno služiti praktičnemu študijskemu namenu; od tod obsežni historiji, precej izčrpno navajanje življenjskih in drugih osnovnih dejstev ter široko upoštevanje zunanje pogojenosti literarnega razvoja; končno pričata o praktični usmerjenosti obrisno prikazovanje »ozadij« in lahko pregledna razporeditev gradiva. Knjiga je potemtakem široko dostopna usmerjevalka na področja slovenske književnosti, ne zahteva širše predhodne literarne izobrazenosti ter ne sega veliko preko meja »širokega povpraševanja«.

Da nam je bila tovrstna metodična knjiga potrebna in da bo naša knjiga kot taka koristno služila kot pomagalo pri visokošolskih izpitih, profesorjem pri poučevanju in interesentu kot informacija, o tem ni dvoma. Vendar knjiga ni samo to. Že pri bežnem pregledu je očitno, da je delo preraslo svoj prvotni pedagoško-metodični namen, saj po obsegu in obdelavi nemalo presega meje informativnega pregleda. Potem ko je obravnavanje prešlo »prvotni okvir«, stvari niso mogle obstati v tesnih mejah deskriptivno-registracijske metode, marveč so avtorja samohotno zanesle do zahtevnejše oblike, v literarno-analitično obravnavo. Dokazov za to bi po mili volji našli več kot dovolj, jasno pa je, da so nekatere snovi bolj, druge manj silile k analitičnemu postopku, in spet da so se v začetnem obdobju ponujale predvsem jezikovne in kulturno-zgodovinske analize, pri obravnavi ljudskega pesništva in leposlovnih začetkov pa že tudi stilne in nekoliko celo estetske analize.

Tako se knjigi občutno poznajo posledice njenega nekoliko dolgotrajnega in muke polnega porajanja od zasnove praktičnega, šolsko potrebnega pomagala do današnjega obsežnega dela, ki si lahko lasti važno mesto med

predmetnimi historiografskimi publikacijami. V njej, celo pri istem avtorju, sovpadata, se križata in ponekod tudi spopadata dve prizadevanji, kaj predvsem biti: ali praktično porabno pomagalo, pretežno naslonjeno na registrajsko opisno metodo, ali moderna, kritična historiografija, oprta na zanesljiv faktografski aparat, katera išče za zunanjo pojavnostjo učinkovanje splošnih (družbenih in evropskih) in hkrati delovanje specifičnih (osebnih pisateljevih in narodnih slovenskih) silnic in sil. Jasno pa je, da se znanstveni in praktični vidik ne izključujeta, čeprav pedagoška metodičnost živi s specifičnimi izhodišči in perspektivami. — Poleg tega ne gre prezreti, da imamo opraviti z več avtorji in z različnimi snovmi; navzlic nekim splošnim načelom je vsak avtor delal na svoj način, po svoji glavi, kakor je pač sodil, da to njegova snov zahteva. Prireditelji dela so se namreč znašli pred neenako obdelanimi slovstvenimi področji. Naj to posebej poudarim pri Tomšičevem uvodnem prispevku o razvoju slovenskega knjižnega jezika in pri Matičetova načrtu ljudske proze. Tomšič se je ustavil pri striktnem, sistematično napisanem jezikovno-slovničnem prikazu, problem diferenciranja izraznih plasti knjižnega jezika je iz razumljivih razlogov ostal nenačet, saj manjkajo za tovrstno stilno jezikovno sintetično razpravo še številne pripravljalne študije. O jeziku in stilu posameznih pisateljev bodo po razporedu gradiva govorili avtorji pri obravnavanju literarnih osebnosti samih. — Drugo še precej ledinsko področje, ki je zadajalo piscema mnogo opravila, so poglavja o ljudski tvornosti. Po Grafenauerjevi razpravi v Narodopisju Slovencev je dobilo naše ljudsko pesništvo po vsej pravici dostojno in polnovredno mesto v literarni zgodovini, kar je po mojem mnenju glavna pridobitev naše knjige. Slehera narodna kultura nujno rase iz ljudskih osnov, zato je ljudski delež, kakor se neposredno manifestira v ljudskem pesništvu, organski del narodnega slovstva in z njim sestavni del zgodovine narodnega duha, v našem primeru slovenske kulturne misli in zavesti. Avtorja sta zanimivo snov precej različno obdelala: Merhar s precejšnjo analitično izčrpnostjo, Matičetov v glavnem le z nakazovanjem, ker je sodil, da bi bilo treba najprej preveriti avtentičnost do danes objavljenega pripovednega gradiva. Poglavja o pregovorih, ugankah in o pripovedni ljudski prozi zahtevajo čimprejšnjo razširitev, ker je v naši knjigi preostri razlika med ljudskim blagom v prozi in v verzih, čeprav je samo ob sebi jasno, da tolikšnega razpona ne more biti, saj je obojno stvaritev istega duha. — Nad polovico knjige sta zavzela pisatelja slovstvene zgodovine od prve Trubarjeve knjige do l. 1809: Rupel in Gspan. Ta in naslednji v II. knjigi (Legiša) sta si snov razdelila po novem in sta s tem pomaknila začetek romantike za deset let pred Zoisovo in Vodnikovo smrt. V primeri s Kidričevo zgodovino starejše slovenske književnosti knjiga torej ni zajela njegovega »četrtega in petega razdobja Zoisovega mentorstva«. Rupel in Gspan sta se pri obravnavanju svojih področij lahko z velikim pridom oprla na monumentalno Kidričevo delo in na številne njegove in lastne študije oziroma knjige. — Urednik Legiša je opravil najmanj vidno, a tembolj zahtevno službo povezovanja. Tako je njemu pripadel kulturni okvir za pismenstvo, ki ga je v obsegu splošnega slovenskega kulturnega interesenta obdelal Tomšič. Pozornost zaslužijo Legiševe stilne pripombe ob brižinskih spomenikih.

Pred označitvijo kritičnih mest bi bilo prav, da vsaj načelno rešimo, kakšna je v naši, popozitivistični dobi vloga faktografije v literarni historiografiji. To je potrebno tembolj, ker se pozitivistični kult podatka pozna še marsikje v naši knjigi, čeprav je tudi res, da je široko faktografsko bazo narekovala tudi skrb za zgodovinsko dokumentacijo.

Kakor tako imenovana praktična pomagala tako tudi historiografska znanstvena dela nujno temelje na dokumentaričnem poznavanju gradiva in iz njega izhajajo, vendar s to razliko, da zadnjim zunanja dejstva služijo le kot dokumentacijsko oporišče, praktično urejene publikacije pa se z zgodovinskimi, življenjskimi, bibliografskimi in drugimi dejstvi v glavnem zadovolje. Ni potrebno dokazovati, da brez poznavanja zunanje pogojenosti literarnozgodovinske znanstvene razprave ni, a prav tako velja, da ta dejstva ne morejo biti namen sama sebi, temveč kažejo pot do reprodukcije dobe, do obravnavanja problemskih zvez in vozlišč, do raziskavanja zakonitosti v razvoju. Pri tem se seveda težišče obravnavanja preveša na razglabljanje in analizo.

Tukaj se postavljajo v raziskavanju naslednja stremjenja: z ugotavljanjem življenjskega in svetovnega nazora literarnih osebnosti ter z upoštevanjem njihove splošne in literarne kulture in — ne nazadnje — njihove psihične strukture priti do razlage njihove življenjske aktivnosti, kakor se izraža in odseva v delih. Med našimi literarnimi delavci so zaznavne močne razlike, zato jih po stopnjah ločimo: od praktičnih delavcev, ki jih je v slovitvo pripeljala nuja službe vojskim, šolskim, izobraževalnim in drugim ciljem, do tistih, ki so se vzpeli v višje sfere duha in so skladno s tem vzdigali misel v svetove polnejšega spoznanja, kar je zahtevalo in imelo za posledico kulturno in stilno bogatenje jezika. Tu stopajo v ospredje idejni činitelji: odločujoče delovanje narodne ideje, misel povezanosti z jezikovno sorodnimi narodi, vse to prežeto z zavestjo vključenosti v evropsko kulturno skupnost, kjer smo kljub maloštevilnosti hoteli živeti kot kulturno samobiten in enakovreden činitelj in član. Na teh razglediščih potem skušamo določati: mesto posameznih tvorcev v književnem razvoju, vlogo dobe z njenimi zastopniki, povezanost zunanjih in notranjih dejstev, zveze med avtorjem in delom.

Ker bo ta knjiga doživela še več pretresov (poleg že dosedanjih časopisnih prikazov in obsežnejše Pogačnikove kritike), menim, da se lahko omejim na označitev kritičnih mest, kjer bom skušal s primeri vso stvar le karakterizirati, ne da bi hotel biti izčrpen. Prav tako ne morem pokazati v celem vseh kvalitetnih strani, sodim, da so v splošnem razvidne iz prejšnjih odstavkov tega pretresa. Obravnavanje kritičnih mest se mi zdi toliko važnejše, ker lahko služi kot opozorilo ali kot skupen pouk iz izkušenj te knjige.

Pomanjkljivosti uvrščam v štiri skupine: 1. pavšalne trditve v sintetičnih obrisih; 2. enostranske sodbe ali pomanjkljive osvetlitve osebnosti, pojavov in dejstev; 3. kompozicijske in stilne površnosti; 4. stvarne napake.

1. Dejali smo, da so oziri na praktično porabnost narekovali črtanje »ozadij«, konkretno: posnetke in povzetke iz zgodovine političnega, družbenega, kulturnega, svetovnoliterarnega in umetnostnega dogajanja. Stvar sama na sebi ima svoj smisel, težava pa je v tem, ker je metodično okvirjenje in sintetično črtanje družbeno-političnih okvirov in panorame časa ter slikanje kulturne in umetnostnozgodovinske atmosfere prepogosto vodilo precej stran od zadevnih, z literarno historiografijo zvezanih znanosti in njihove problemske specifikacije. Nočem zavreči postopka samega na sebi, saj je prepogosto neizogiben in ga v neki meri, seveda neprimerno manjši, uporabljajo tudi nekatere druge literarne zgodovine. Težko si namreč predstavljamo, da bi lahko iskali za razlago zunanje pogojenosti, čemur pač to pritegovanje neliiterarnih činiteljev služi, še novih in novih strokovnih piscev. Brez včlenjenosti v sliko literarnozgodovinskega procesa pa splošno ostajajo taki okviri zasilno, precej kompendijsko reševanje vprašanj, ki so vse prej kot enostavna in zato nerešljiva z enim skupnim imenovalcem za številne raznovrstne pojave (tako n. pr. mehanična uporaba sociološke metode). Primerjava me prepričuje, da je Kidričevo genetično povezovanje zunanjih komponent razvoja s konkretnimi momenti mnogo uspešnejše in znanstveno gotovejše kakor takole praktičnemu vidiku ustrezajoče, a sicer v mnogem le splošno in posplošujoče okvirno navajanje smeri in predstavnikov, izmed katerih pomenijo mnogi v slovenski historiografski razpravi skorajda brezpomembno pozicijo, ker z nami in z našim razvojem prave zveze imeli niso. Vendarle nas silijo razni oziri, da dopuščamo postopek splošne informacije o neliterarnih disciplinah, čeprav niso del striktno literarne zgodovine. S kritiko želim zadeti pavšalne trditve, za katere navajam nekaj primerov:

Str. 329: »Seveda so bili ti slovenski literarni pojavi zelo medel odsev tega, kar so v 18. stoletju ustvarile evropske literature, in se izraža n. pr. v delih Popa ... (sledi še 18 imen, vzetih iz angleške, francoske in nemške književnosti) in drugih.« Avtor gotovo ni mislil tako, kakor je misel nesrečno formulirana. Slovenski literarni pojavi v 18. stoletju ne morejo biti »medel odsev« nobene velike evropske književnosti. Resda je slovenski prerod »vzniknil ob močnem sodelovanju gesel časa in zunanjih momentov«, a je pokazal kmalu »svojo lastno dinamiko« (prim. Kidrič, Zgod. 142). Taka mehanična primerjava ne more kaj prida povedati, prim. tudi Legiša: »Golo primerjanje z vrhovi v razvitih državnih narodih nas mora potisniti v nepomembnost in

tako imenovano zamudništvo, ki se mu mora človek upirati, ne morda iz nekega krivega narodnega ponosa, ampak zato, ker stvari pri nas vendarle niso bile take. Če spričo svojega družbenega in političnega položaja nismo mogli ustvariti slovečih del, kakršna srečujemo tačas drugod, smo pa vendar kulturno živeli povprečno tako kakor ljudstva okoli nas...» (NR 1956, št. 1).

Ista stran: »To zamudništvo pa je bila posledica dejstev, da so Slovenci živeli že stoletja pod vladno drugojezičnega naroda, da niso mogli ohraniti oziroma razviti višjih družbenih plasti in so v tem položaju gojili v glavnem le literaturo verske vsebine, medtem ko si slovenščina, še vedno skoraj izključno jezik kmečkih podložnikov in služabništva, v javnem življenju ni mogla vse do te dobe priboriti nobenih pravic. Pač usoda nedržavnega naroda, kakršni so bili takrat mimo Slovencev n. pr. tudi Hrvatje, Srbi, Bolgari, Čehi... (sledi še 15 narodnostnih skupin).« Avtor je najbrž spregledal, do kako neprijetnega tolmačenja lahko pripeljejo njegovi stavki. Vsako enačenje razvoja navedenih narodov s slovensko literarno preteklostjo in z našimi razmerami je nasilno. Po Kidriču (Zg. 139) so imeli Čehi, kar je splošno znano, »sijajno literarno preteklost«. Isto velja za vrsto navedenih narodov. Na drugi strani pa so tudi narodi z lastno državo in državnostjo doživljali v 18. stoletju prerod; Kidrič (prav tam) navaja »zamudništvo« tudi za takratne Madžare. Znano je tudi, da literarno življenje avstrijskih Nemcev v 18. stol. ni bilo kaj cvetoče (prim. uvodno poglavje Prijateljevih Duševnih »profilov). Druga stvar je pojem nedržavnega naroda. Zgodovinsko gledano bi naštetih štirih in še nekaterih naslednjih ne mogli označevati kot »nedržavne narode«, saj se lahko s ponosom ozrejo na neodvisne države v srednjem veku. Če pa gledamo na položaj navedenih v 18. stoletju, bi Srbe in Bolgare raje imenovali »narode brez lastne države«, težko pa oporečemo državnost Hrvatom pod Ogrsko, ko je Dubrovničanom sploh ne moremo. Hrvatom v »kraljevini« pacta conventa pravno državnosti niso jemala, seveda je to državnost jemati v fevdalnem smislu. In končno, če so že kajkavski Hrvati »zamudniki«, pri Dubrovničanih o tem ni mogoče govoriti. (Sicer je treba priznati, da je tudi Kidričev pojem zamudništva silno raztezen.)

Str. 335/337. Avtor razpravlja o »razsvetljenstem« klasicizmu v 18. stoletju: »Še vedno ga obvladuje Boileaujev kanon... Presaditev te toge, aprioristične literarne teorije v druge dežele (v katere!?) obrodi večinoma brezsočne in puste lesnike, ker se ne zmeni ne za okolje ne za tradicijo...« V tej kopici splošnih trditev:... »Klasicistična literatura je napravila konec baročni nenaravnosti... Normativna literarnoteoretična načela, ki so se dala presajati iz literature v literaturo, so omejevala le šibkejša talente. Ker pa so bile klasicistične poetike ne navodila bralcem, temveč učbeniki (!) za pesnike, poudarjajoči, da se človek pesništvu z vajo lahko priuči (!) itd...« Ob takem dvomnem in v marsičem protislovnem prikazovanju svetovnega literarnega razvoja se je res težko znajti. Da se človek pesništvu z vajo lahko priuči?! Boileau, glavni klasicistični teoretik, je vendarle strašno daleč od takega pojmovanja, njemu je pesem invita Minerva šušmarjenje (prim. L' Art poétique).

2. Avtor pregleda protestantske književnosti je imel sorazmerno najlažje delo, saj je ta doba pri nas raziskana kot malokatera. Ob 400-letnici prve slovenske knjige smo dobili vrsto pomembnih študij (med njimi Kreftovo, ki je avtor v svojem izboru literature ne navaja). Dosedanje številne študije nam omogočajo, da se na to dobo lahko ozremo s precejšnjo jasnostjo. Zato se skorajda čudim nekaterim nemajhnim pomanjkljivostim avtorjevega prikaza. Erazem je enostransko predstavljen, res se ni pridružil Luthru, to pa, ker ni mogel sprejeti njegovega ozkega fanatizma in dogmatizma. Pri humanistih manjka oznaka, da gre prvotno pri teh za stilno zgledovanje pri antičnih pisateljih. Menim, da bi bilo treba humanizem in renesanso obravnavati pred reformacijo, saj je tako razumljiva idejna genetična zveza med humanizmom in reformacijo (prim. Albert Kos in drugi: verski individualizem!). Stvar s prekrščevalstvom in štifhtarstvom bi bilo treba rešiti v smislu Grafenauerjeve ocene Gestrinove študije, zato je pretirano govoriti o toliki pomembnosti prekrščevalstva oziroma štifhtarstva kot oblikah kmečko-plebejske reformacije.

3. Z nekaj korekturami bi lahko odpravili kompozicijske in stilne hibe.

Str. 142: avtor govori o Madžarih, ki so l. 908 uničili Velikomoravsko, nato v isti vrsti nadaljuje: »Po zmagi nad Obri se nemška oblast okrepi itd.« Pisec nas je brez vsakega migljaja prestavil za 100 let nazaj, v dobo Karla Velikega, ko frankovska država ni bila še razdeljena, o čemer je govoril pred omembo Velikomoravske. Neinformiranega tak kronološki skok nazaj lahko zavede.

Str. 274: »Rimska Cerkev se ni dala zavesti od protestantov, da bi sprejela za bogoslužje ljudski jezik.« Zakaj: »zavesti«?

Str. 333 v odstavku o ideologijah, ki so se razvile ob racionalizmu in empirizmu: »Ene ko druge pa v bistvu kažejo, da jih je načel skepticizem. Tako se je na primer v območju rimske Cerkve izcimil (!) janzenizem.« V istem odstavku sledi beležka o Rousseauju brez kronološkega opozorila. Itd.

4. Dve drobni stvarni napaki. Na str. 160 (in Kidričevo Zgod. 145) je treba popraviti v naslednjem smislu: Po ustanovitvi zagrebške škofije konec 11. stoletja so južne prekmurske župnije (županija Zala) prešle od veszprémske k zagrebški škofiji (prim. Kovačič, ČZN 1926 in drugod). Do ustanovitve szombathelyske škofije 1777 je Prekmurje cerkvenoupravno spadalo pod Zagreb in Győr (tako tudi popravek Milka Kosa v novi izdaji Zgodovine Slovencev).

Str. 429: Kúzmícheva Kniga molitvena je izšla v prvi zdaji 1783.

Nova literarna zgodovina je rezultat in izkušnja za naprej. V svojih uspeh in pomanjkljivih straneh kaže stopnjo našega razvoja. Avtorji se prav gotovo zavedajo, da je mnogo ostalo nerešenega ali je le zasilno rešeno. Zato naj nepopolnosti spodbujajo k delu v smereh, ki jim dosedanji napori niso dovolj ustregli. Tudi v tem pogledu ima knjiga med nami svoje mesto in svoj pomen.

Stefan Barbarič

NOVI SRBOHRVATSKO-SLOVENSKI BESEDNJAK

Kar težko je verjeti, da smo šele zdaj dobili prvi obsežnejši srbohrvatsko-slovenski besednjak¹, potem ko smo v tem pogledu že zadovoljivo rešili odnose do nekaterih tujih jezikov. Kdor je moral doslej uporabljati prejšnje besednjake te vrste, mu je znano, kako sramotno — beseda ni nič preostra — pomanjkljiva je bila večina izmed njih. Napredek v tem pogledu lahko izmerimo tudi po primerjavi s prvim srbohrvaško-slovenskim besednjakom, Musičevim iz l. 1895, ki je doživel več izdaj in ima — 4700 besed! Jurančičev ima nekaj čez 70.000 gesel in je po vsem videzu najboljše in z našimi prirobnimi besednjaki sploh. Za vsakdanjo rabo je ta obseg popolnoma zadosten in besednjaka pri prihodnjih izdajah pač ne bo treba bistveno razširjati.

Jurančičev besednjak smo dobili dobrih deset let po osvoboditvi in zamašil je veliko vrzel, da, lahko rečemo, da je bilo veliko napačnega storjeno zato, ker takega dela nismo imeli že ob osvoboditvi ali prej. Veliko tesnejša povezava med jugoslovanskimi narodi v povojni dobi je rodila v jezikovnem pogledu ob ugodnih tudi nekaj neugodnih posledic. Obilica besedil, ki smo jih dobivali v prevodu iz srbohrvaščine — tu ne mislim toliko na slovstvena dela, kolikor na dnevni tisk, radijska besedila, pravne predpise in podobno — je bila spričo naglice pri delu, nepazljivosti ali tudi nezmožnosti in podobnih vzrokov neprečiščena in nedogonana. Največkrat je bilo takim tekstom očitati okornost in prisiljenost, včasih pa tudi večjo popačenost. Ker nismo imeli dobrega besednjaka, poklicanim in nepoklicanim prevajalcem tega niti ne moremo preveč zameriti, saj je ravno velika sorodnost dveh jezikov največja ovira pri presajanju iz enega v drugega. Vrh tega se pri nas vsakomur zdi, da »zna« hrvaški ali srbski, čeprav je le nekoliko pogledal kak učbenik ali slovnico ali se nekaj let učil v šoli po nekaj ur tedensko. Odkar imamo Jurančičev slovar, malomarnost in neznanje ne bosta imela več svojega poglavitnega izgovora. Z druge strani bo, upajmo, besednjak opogumil nekatere naše republiške ustanove, da si bodo upale prevajati okrožnice, dobljene iz državnega središča, in jih ne bodo več razpošiljale kar neprevedenih svojim podružnicam, češ naj se znajdejo kar same, kakor vedo in znajo.

¹ Janko Jurančič: Srbohrvatsko-slovenski slovar. Ljubljana 1955. Str. XXX + 1192. Založila Državna založba Slovenije v Ljubljani.